

TÜRKİYE'DE THALASSEMİA (AKDENİZ ANEMİSİ) SORUNU

Prof.Dr. Ayten ARCASOY*

Sağlık şartlarının düzeldiği, beslenme bozukluğu ve bulaşıcı hastalıklara bağlı çocuk ölümlerinin azaldığı ülkelerde kalıtsal hastalıklar daha çok dikkat çekmeye başlamıştır. Dünyada kalıtsal hastalıklar içerisinde en sık görüleni talassemiayı da içine alan hemoglobin hastalıklarıdır. Talassemiada hemoglobin yeterince yapılamadığından, bu çocukların hayatta kalabilmeleri için düzenli aralıklarla kan aktarımı zorunlu olmaktadır.

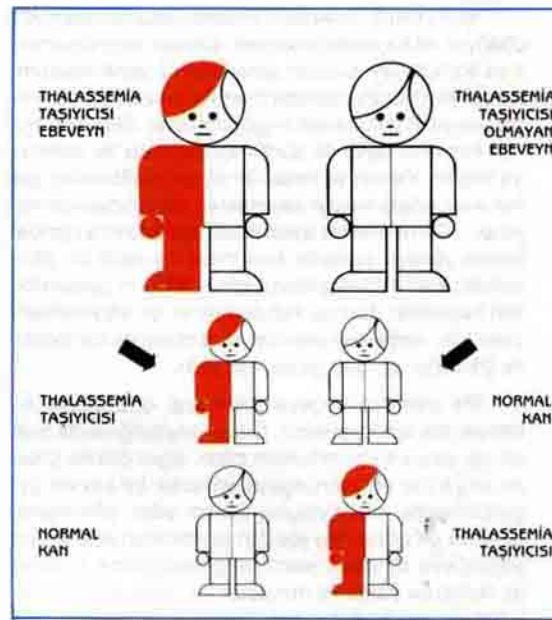
Talassemia Akdeniz'den Uzak Doğu'ya kadar uzanan bir kuşak içinde yüksek oranda bulunmaktadır.

Sağlıklı Türk popülasyonunda yaptığımız çalışmalara göre taşıyıcılık oranı yaklaşık % 3'tür. Ancak Türkiye'nin Akdeniz Ege ve Trakya bölgelerinde taşıyıcı oranı % 10'un üzerine çıkmakta ve önemli bir sağlık sorunu olmaktadır. Ayrıca Türkiye'de tarama yapılan bölgelerin sayısı sınırlı kalmış ve bu nedenle talassemia sorunu tam olarak çözüme kavuşmamıştır. Risk bölgelerinde yaşayan kişilerin hastalık hakkında hemen hemen hiç bilgileri yoktur. Talassemialı çocuk sahibi olan ailelerin, bu hastalığın kalıtsal olduğunu bilmedikleri için vesilelerle anlaşılabilir. Talassemianın, taşıyıcılık (talassemia minor) ve major hali olmak üzere iki formu vardır.

Talassemia taşıyıcılığı bir hastalık olmayıp kişinin sağlığını etkilemez. Eğer ebeveynlerden biri talassemia taşıyıcısı ve diğeri taşıyıcı değilse, çocuklarında talassemia taşıyıcısı olması % 50 olasılıkla gerçekleşir. Çocukların hiçbiri talassemia major olmaz.

Talassemia taşıyıcısı olanlar tamamen sağlıklıdır ve talassemia taşıyıcılığını kendilerinden sonraki kuşaklara hiç farkında olmaksızın geçirirler.

Eğer her iki ebeveyn talassemia taşıyıcısı ise, çocukları sağlam, talassemia taşıyıcısı veya talassemia major olabilirler.

Her gebelikte % 25 olasılıkla normal, % 50 olasılıkla talassemia taşıyıcısı ve % 25 olasılıkla talassemia major çocuk doğabilir. Bir allenin bir çocuğu talassemia major olsa dahi, ikinci gebelikte de % 25 olasılıkla talassemia major doğma riski vardır.

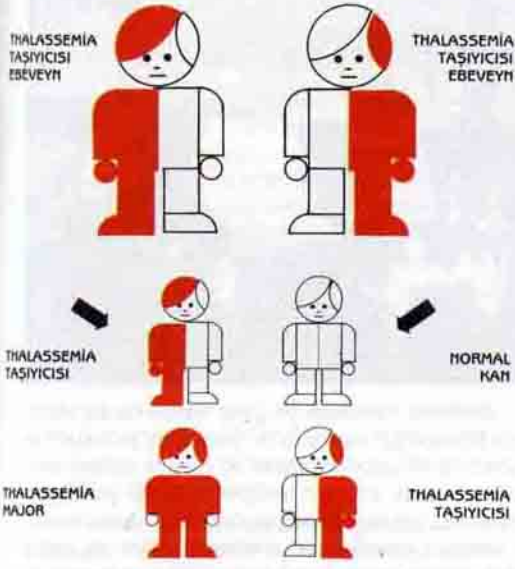
THALASSEMİA TAŞIYICISI OLDUĞUNUZU BİLMENİZ NİÇİN ÖNEMLİDİR?

Talassemia taşıyıcısı olup olmadığınızı özel bir kan testi yaptırarak saptayabilirsiniz. Sonuç pozitif çıkarsa, yani siz talassemiayı taşıyorsanız, hemen paniğe kapılmanıza gerek yoktur. Çünkü siz talassemiayı taşıyor olsanız bile hasta değilsinizdir. Bu durum sizin çalışma koşullarınızı etkilemez ve bu taşıyıcılığınız hiçbir zaman talassemia majora dönüşmez. O halde şu soru aklınıza gelebilir. Talassemia taşıyıcısı olduğumu bilmem niçin önemli? Hemen belirtelim. Bu durum gelecekte sağlıklı çocuklar dünyaya getirmenizde önem taşır. Eğer eşiniz de sizin gibi talassemia taşıyıcısı ise yavrunuzun % 25 olasılıkla talassemia major olma yani bu hastalığa sahip olma durumu söz konusudur ki, herhalde hiçbir anne ve baba çocuğunun sağlıklı olabilmesini şansa bırakmak istemez.

Talassemianın en ağır şekli olan talassemia major ismi ile de anılan hastalık, doğumu izleyen 4-6'ncı aydan sonra ilerleyici bir kansızlık şeklinde başlar. Halsizlik, sık hastalanma, daha sonra dalak ve karaciğerde büyüme, iskelet sisteminde değişiklikler şeklinde ilerler.

Hastaların hayatta kalabilmeleri 3-4 haftada bir yapılan kan transfüzyonları, vücutta demir birikimi-

* A.Ü. Tıp Fakültesi Pediatri Anabilim Dalı Öğretim Üyesi.

ni önleyici ilâcın özel bir pompa aracılığıyla kullanılması ile sağlanabilir.

Tüm yaşamın boyunca hastane ve ilâca bağımlı yaşamak zorunda kalan hastalarda psikososyal sorunlar da ortaya çıkar. Çok iyi bilinmektedir ki, bir hastalıktan korunmak, tedavi etmekten çok daha önemlidir.

Thalassaemia hastalığını tanıtmak, koruyucu önlemlerin alınmasını sağlamak, hasta ve hasta velilerinin karşılaştıkları sorunları tartışmak, çözüm aramak, yurtiçi ve yurtdışında aynı konu ile uğraşan derneklerle işbirliği yapmak gibi amaçlarla Ankara Thalassaemia Derneği kurulmuştur. Thalassaemia ile ilgili bilgiler de bir kitapçıkta toplanmıştır. □

ARI KOVANINDAKİ İĞNELİ SAAT

59 numaralı arı kovana geri dönüyor. Arıların çalışmasını denetleyen bilgisayar haber veriyor. Hareket saati 9.00, dönüş saati 10.30. Bal toplayanlar için arılar hakkında her şeyi bilmenin çağı başladı. ABD'nin Arizona eyaletindeki Carl Hayden Bee Research Center'da böcek uzmanı olan Stephan L. Buchmann, bir arı kovanına elektronik bir "iğneli saat" yerleştirdi. Bununla, binlerce üyesi bulunan bir arı toplumunun izdihamı içinde tek tek işçi arıları tespit edebiliyor.

Buchmann, süpermarketlerde çoktan beri kullanılan bir teknikten yararlanıyor. Arı toplumunun bir kaç üyesini bilgisayara ait bir şerit kod ile donatıyor. Kodlama sistemleri üreten bir firma onun için bir kaç milimetre büyüklüğünde rahatlıkla arıların boyun kısmına sığacak etiketler geliştirdi.

An kovanının girişindeki geliş ve gidişleri kaydeden "iğneli saat" tıpkı elektronik bir kasa gibi çalışmakta. Bir tarayıcı lazer ışınıyla hayvanlara dokunmakta, etiketlerin kodunu okumakta ve aldığı bilgiyi bilgisayara iletmektedir. Bilgisayar yaklaşık yüz anının çalışma zamanı hakkında kayıt tutmaktadır. Kodlu etiketlerin şifresini çözmek için tarayıcı yeterli zamana sahip olsun diye Buchmann, kovanın girişini, arıları yavaş hareket ettirmeye zorlayacak şekilde değiştirdi.

Araştırmacı, arıların kaç kez polen toplamak için kovan dışına çıktıklarını ve ne kadar süre kovan dışında kaldıklarını öğrenmek istiyor. Bu veriler, arıcıların bal mahsulünü önceden daha kesin şekilde tahmin etmelerini mümkün kılıyor. Yine böceklerin veya kelebeklerin yer değiştirmeleri de Buchmann'ın yöntemiyle kolaylıkla takip edilebilecektir.

GEO'den çev.: İdris ÖZYILDIRIM

PIRELERİN HAYATI

Hayvan popülasyonlarının ticarî istismarı, onların genetik yapılarında değişikliklere yol açabilir mi?

İngiltere'de York Üniversitesi'nden Michael Edley ve Richard Law, su pirelerini laboratuvarlarda inceleyerek, bu soruya cevap bulmaya çalıştılar.

Su piresinden -Daphnia magna- iki kıyaslama grubu aldılar. Grubun birinden düzenli olarak yalnızca küçük su pirelerini, diğer gruptan ise sadece büyük hayvanları uzaklaştırdılar. Araştırmacılar yaklaşık 150 gün sonra iki grup arasında genetik farklılıklar ortaya çıktığını gördüler. Araştırmacıların küçük su pirelerini uzaklaştırdıkları

grup, şimdi gelişmelerinin daha erken safhaları boyunca, daha hızlı büyümeye başladılar.

Araştırmacıların daha büyük su pirelerini uzaklaştırdıkları grup ise tam tersine seçilip ayrılacakları çağı etkin bir biçimde geciktirerek, daha küçük vücutlarına rağmen daha ağır geliştiler. Ayrıca daha fazla su piresi, seçilip ayrılmaya- cıkları bir büyüklükte iken ürediler.

Bu laboratuvar modelinin (çalışmasının) amacı, çoğu kez sadece büyük hayvanların toplandığı -balıkta olduğu gibi- doğal popülasyonların insanlar tarafından istismar edilmesini taklit etmektir. Sonuçlar, araştırmacıların neden çoğu kez, üstüste sadece iri balıkların alınmalarının verim- de önemli bir düşünüşe yol açtığını ortaya koyuyor.

New Scientist'ten çev.: Hüseyin VELİOĞLU